

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İSLAM'A GÖRE ANNE-BABA HAKLARI VE KAVRAMI

ANNE-BABA	2
Vâlideyne İhsân; Anlam ve Mâhiyeti.....	2
İhsanın Emredildiği Kimseler:	3
1) Ebeveyne İhsân:	3
2) Akrabaya İhsân:	4
3) Yetimlere İhsân:	4
4) Fakir ve Miskine İhsân:	5
Kur'ân-ı Kerim'de Ana Babaya İhsan Kavramı.....	5
Ana Babaya İhsanı Emreden Âyetlerde Dikkat Çeken Hususlar: 7	
Hadis-i Şeriflerde Anne Babaya İyilik.....	9
Akrabaya iyilik ve Sıla-i Rahim:	13
Yetimlere Yardım:	14
Ana Babaya İtaatin Sınırı	15
Allah'ın Hakkı, Her Hakkın Üzerindedir	15
Babaya Karşı İbrahimî Tavrı	17
Bazı Genç Müslümanların Üslûp ve Yöntem Yanlılıkları	18
Ana-Babanın Çocuklar Üzerindeki Hakları:	21
(Evlâtların Ebeveynlerine Karşı Görevleri).....	21
1) İtaat (Saygı):	21
2) Ana-Babaya İyi Davranmak:	22
3) Maddî İhtiyaçlarını Gidermek:	22
4) Saygısızlık Etmemek:	23
5) Rızalarını Almak:	23
6) Kötü Söz Söylememek:	23
7) Öldüklerinde Hayırla Anmak, Dua Etmek:	23

—DERLEME— Ebu Abdulmumin Tekin. bin Muharrem.el-Kaysi
—E-MAIL— tekin_mihci@hotmail.com

A N N E – B A B A

Toplum yapısının temeli olan ailenin kurucuları ve en önemli iki unsuru.

Allah'ın insanlardan korunmasını istediği beş kutsal şeyden biri de, neslin devamıdır. Neslin devamını Allah (c.c.), canlıların kabiliyet ve yapılarına göre belli kanunlara bağlamıştır. Neslini devam ettirebilmek için en büyük zorluklarla karşılaşan canlı da insanoğludur. İnsan, canlıların en güçlüsü olmasına rağmen, doğduğu anda en zayıf olanların başında gelir. Bazı hayvan yavruları doğumdan hemen sonra, bir kısmı da kısa bir zaman sonra ayağa kalkabildiği, ihtiyaçlarını gidermeye başlayabildiği hâlde insanoğlu ancak, doğumundan yıllar sonra bu seviyeye gelebilir. Neslin devam edebilmesi için bütün bu zorlukları çeken ana babalardır. Anne, yavrusunu dokuz ay karnında taşır, hamilelik süresince pek çok güçlüklerle karşılaşır, hayatî tehlikeleri de göze alarak çocuğunu doğurur. Hiç bir şeye gücü yetmeyen bebeğini büyütmek için, uykusundan, istirahatinden, sıhhatinden feragat eder. Nitekim Cenâb-ı Allah şöyle buyurur:

"Biz, insana, ana-babasına iyilikte bulunmayı tavsiye ettik. Özellikle de anasını tasviye ederiz ki, o, kat kat zaafa düşerek ona hamile kalmış, emzirmesi de tam iki sene sürmüştür. Binaenaleyh; bana ve ana-babana şükret." (Lokman: 31/14).

Aile ve çocuğun ihtiyaçlarını temin etmek için baba yılmadan, usanmadan çalışır, yemez yedirir, giymez giydirir. Çocuğun bir yeri ağrısız, onlar daha fazla rahatsız olurlar. Çocuklarının rahatını kendi rahatlarına tercih ederler. Bu zahmetli meşgale, değişik safha ve şekillerde olmak üzere yirmi otuz yıl devam eder. Hatta, ana-babanın çocuğuna gösterdikleri ilgi hayat boyu sürer gider.

Allah'ın, ana-baba ve çocuklar arasında yarattığı sevgi ve saygıdan kaynaklanan işte bu hak-görev ilişkisi, insan neslinin yozlaşmadan, sıhhatli ve sağlam bir şekilde devam edebilmesinin ve vazgeçilmez bir şartıdır.¹

Vâlideyne İhsân; Anlam ve Mâhiyeti

Vâlideyn: “Vâlid”, çocuk kendisinden olan erkek, yani baba anlamındadır. “Vâlide” ise doğuran, anne demektir. “Vâlideyn” ana baba demektir. Ana ile baba için kullanılır; her ikisini birlikte ifade eder.

Vâlideyn yerine **“ebeveyn”** kelimesi de kullanılır. “Eb”, baba demektir. Aynı zamanda herhangi bir şeyin meydana gelmesine veya düzelmesine sebep olan kişi anlamına da gelir. Ebeveyn ise ana baba demektir.

İhsân: “İhsân” kelimesi, ‘hasene’ kelimesinden türemiştir. Bütün güzellikleri ve rağbet edilen şeyleri ifade eder. İhsan; iyilik etme, güzel davranma, ikram etme, lutuf, bağış, güzellik, uygunluk, güzel olan şeyi en güzel şekilde yapmak demektir. İhsan, başkasına nimet sunmak, iş ve fiillerinde güzel davranmak veya gerekenden fazla verip, gereğinden azını almaktır. İhsân, yaptığı işi en iyi biçimde ve noksansız yapmaya denir. İhsan, temel olarak iki anlama gelir.

1) Bir şeyi güzel yapmak,

¹ Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/139.

2) İyilikte bulunmak.

Kur'an'da Allah Teâlâ, ana baba başta olmak üzere, bazı kimselere ihsânı emreder.²

ihsanın Emredildiği Kimseler:

Kur'an'da kendilerine ihsânın emredildiği sınıflar şunlardır³:

1) Ebeveyne İhsân:

Kur'an'da, tek olan Allah'a ibadet edip O'na hiç bir şeyi şirk koşturma emrinden sonra, ana babaya itaat etme ve onlara ihsanda bulunma emrinin geldiği görülmektedir. Şöyle ki: **"Rabbin sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza ihsanda bulunmanızı (onlara iyi davranmanızı) kesin bir şekilde emretti.."** (İsrâ: 17/23)

Bu âyetten, ana babaya iyilik ve ihsanda bulunmanın **farz** olduğu anlaşılmaktadır. Bunu destekleyen başka bir âyet-i kerimede şöyle buyuruluyor:

"De ki, gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi şirk/ortak koşmayın. Ana babaya ihsân/iyilik edin..." (En'âm: 6/151)

Burada Allah, ana babaya itaati terketmenin kötülüğünü beyan için haram kılınanlar arasında zikretti. O halde ana babaya ihsan/iyilik farz; terki haramdır.

Ana babaya ihsân, güzel sözle, davranışla ve ihtiyaçları anında onlara gereğince infak etmek suretiyle olur. Allah, ebeveyi insanın yokluk âleminden varlık âlemine çıkmasına bir sebep kıldığı için, onlara ihsân etmek gerekir. Allah'ın, ebeveyne ihsânı kendi tevhide ve ibadeti yanında zikretmesi, ebeveynin çocuklar üzerindeki hakkının büyüklüğüne işarettir. **"Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi şirk/ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara... ihsânda bulunun; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez."** (Nisâ: 4/36)

Buradaki ebeveyne ihsân, evlatların onların hizmetlerini yapması, onlara nâzik konuşması ve onların meşrû isteklerini gerçekleştirmesi için çalışmasıdır. Peygamberimiz (s.a.s.) bu konuda şöyle buyurur: **"Burnu yerde sürtülsün; burnu yerde sürtülsün; burnu yerde sürtülsün."** "Kimin yâ Rasûlallah?" denildi. Hz. Peygamber: **"Yaşlandıklarında ana babasına, onlardan birine, yahut her ikisine de yetişen, fakat onlara iyilik etmediği için cennete giremeyen kimsenin..."**⁴

Ana baba, çocuğunu Allah'a isyana teşvik etmedikçe, evlâtların onların meşrû her emrine uyması gerekir. Ana baba için mağfîret talebinde bulunmak, iyiliklerine duâ etmek, bizzat Kur'an'ın emridir. **"Ey Rabbimiz! Hesaba çekileceği gün beni, ana babamı ve (bütün) mü'minleri bağışla!"** (İbrahim: 14/41)

Ebeveyne yapılan her iyilik ve ihsân, aslında insanın kendi kendisine yaptığı ihsândır. Âhiretteki mükâfatının sınırsızlığı yanında, dünyevî ecir/karşılığı peşindir. Sosyal bir olgu olarak ebeveynimize yaptıklarımızın mislini veya fazlasını çocuklarımızdan göreceğimiz kaçınılmazdır.

² Ahmet Kalkan, Kur'an Kavram Tefsiri.

³ Ahmet Kalkan, Kur'an Kavram Tefsiri.

⁴ Müslim, Birr 10.

Ana baba, -Allah korusun- müşrik de olsalar, onlara ikramda bulunmak dinin emridir. Peygamberimiz, müşrik anneye sıla-i rahimde bulunup ona iltifatlarda bulunmayı emretmiştir.⁵

2) Akrabaya İhsân:

Sağlam akîde üzerine bina edilen bir toplumda yaşayan bireylerin karşılıklı hak ve hukuklarına riâyet edilmesi doğaldır. Akrabaya ihsân da böyledir. Akraba, insanın içinde doğup büyüdüğü ailenin biraz daha genişletilmiş yelpazesidir. Bu yakınlık hem ana, hem baba tarafından olabilir. Akrabaya ihsân demek, akrabalık bağı olan herkese sıla-yı rahim yapmak (zaman zaman onları ziyaret ederek, onlarla akrabalık ilişkilerini kesmemek) ve başka meşrû yollarla ikramda bulunmaktır.

Akrabalık bağlarını kesmek, şu âyette ifade edildiği gibi yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlarla birlikte zikredilmiştir. **"(İslâm'dan yüz çevirip) geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız?"** (Muhammed: 47/22).

Bu âyette akrabalık bağlarının kesilmesi, bir çeşit İslâm dışı âdet olarak ifade edilmiştir. Akrabalara iyilik ve ihsânda bulunmak, İslâm'ın bir emridir. **"Muhakkak ki Allah adâleti, ihsânı ve akrabaya yardım etmeyi emreder..."** (Nahl: 16/90)

Yakınları ile akrabalık bağlarını korumaya itina göstererek, onlara gücü nisbetinde ihsânda/iyilikte bulunmak, her kâmil mü'minin aslî görevlerindendir. İslâm'ın temelinde iyilik yapma işi, ailenin özünden başlayıp dışa doğru genişleyerek devam eder.

Son âyette geçen adâlet ve ihsân kavramlarının içinde akrabaya iyilik etmek ihtiva ettiği halde, önemine binaen ayrıca zikredilmiştir. **"Sana (Allah yolunda) ne infak edeceklerini/harcayacaklarını soruyorlar. De ki: 'Hayırdan harcadığınız şey, ebeveyn, akrabalar/yakınlar, yetimler, fakirler ve yolcular içindir. Hayır olarak ne yaparsanız, şüphesiz Allah onu bilir.'"** (Bakara: 2/215)

Ebeveyne bakmak ilk görevimizdir. Diğer akrabalarımız onları takip eder ve bu şekilde "yakın olanlar, başkalarından daha yakındır" kuralınca infak ve ihsan vacip olur. Muhsin bir mü'mine yakışan; akraba ile güzel ilgiyi meşrû ölçüler içinde devam ettirmek, onlarla ilişkiyi kesmemektir.

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkek ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden korkun. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riâyetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir." (Nisâ: 4/1)⁶

3) Yetimlere İhsân:

Yetim, çocuğun buluş çağından önce babasından ayrı kalmasıdır. Rasulullah (s.a.s.), şehâdet parmağı ile orta parmağını işaret ederek; **"Ben ve bir yetimin geçimini üstüne alan kimse, cennette böyleyiz."**⁷ buyurmuş, yetimi koruyup ona ihsân etmenin ne derece önemli olduğunu ifade

⁵ Müslim, Zekât 50; Ebû Dâvud, Zekât 34. Ahmet Kalkan, Kur'an Kavram Tefsiri.

⁶ Ahmet Kalkan, Kur'an Kavram Tefsiri.

⁷ Buhârî, Talak 25, Edeb 24; Müslim, Zühâd 42; Tirmizî Birr 14.

etmiştir. **“Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi? Ona iki yolu (doğruyu ve eğriyi) göstermedik mi? Fakat o, sarp yokuşu aşamadı. O zor geçit nedir bilir misin? Köle âzâd etmek veya açlık gününde yakını olan bir yetimi veya aç açık bir yoksulu doyurmaktır.”** (Beled: 90/8-16)

“O, seni yetim bulup barındırmadı mı? ... O halde yetimi sakın ezme, ona kahretme, El açıp isteyen de sakın azarlama. Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an.” (Duhâ: 93/6, 9-11) **“Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; yoksulu doyurmaya teşvik etmez.”** (Mâûn: 107/1-3)⁸

4) Fakir ve Miskine İhsân:

Fakir, çalışabilir durumda olup çalışan, ama herhangi bir sebeple çocuklarının geçimini temin edemeyen kimsedir. Miskin ise, çalışmaya gücü ve tâkatı olmayan fakir kimsedir. Bu durum, Kur'an'da şöyle açıklanır: **“(Yapacağınız ihsânlar/hayırlar) kendilerini Allah yoluna adanmış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan (muhâcir) fakirler için olsun. Bilmeyen kimseler iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları sîmalarından tanırsın. Çünkü onlar, yüz­süz­lük ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.”** (Bakara: 2/273)⁹

Kur'ân-ı Kerim'de Ana Babaya İhsan Kavramı

Kur'ân-ı Kerim'de anne anlamına gelen “ümm” kelimesi, 35 yerde geçer. Baba anlamına gelen “eb” ise, ekleriyle birlikte 120 yerde kullanılır. Anne baba anlamına gelen “vâlideyn” ise 7 yerde zikredilir. Vâlid, vâlide veled, kelimelerinin türediği “v-l-d”, isim ve fiil halinde toplam 102 yerde geçmektedir.

Kur'ân-ı Kerim, ana babaya ihsan konusuna büyük önem vermiştir. Evlâdın görevlerini, ana-babaya karşı ne yapması gerektiğini anlatan âyetler çoktur. Sadece konularını ayırarak âyetleri sayarsak, şöyle bir liste oluşur:

- 1) Ana-babaya ihsanda bulunmak, iyilik etmek:¹⁰
- 2) Ana-babaya vermek:¹¹
- 3) Ana-babaya karşı iyi niyetli olmak:¹²
- 4) Ana-babaya kötü söz söylemekten sakınmak ve güzel söz söylemek:¹³
- 5) Ana-babaya itaat (onlara şükretmek/teşekkür etmek ve iyi davranmak):¹⁴
- 6) Hesap gününde anne ve babasının bağışlanması için duâ örneği:¹⁵

⁸ Ahmet Kalkan, Kur'an Kavram Tefsiri.

⁹ Metin Ocak, Kur'an'da İhsan ve Muhsin Kavramları, s. 65 vd. Ahmet Kalkan, Kur'an Kavram Tefsiri.

¹⁰ Bakara: 2/83; Nisâ: 4/36; En'âm: 6/151; İsrâ: 17/23-24; Ankebut: 29/8; Ahkaf: 46/15.

¹¹ Bakara: 2/215.

¹² İsrâ: 17/25.

¹³ İsrâ: 17/23.

¹⁴ Lokman: 31/14.

¹⁵ İbrâhim: 14/41.

Bunun yanında, kâfir bir babayı ve kardeşi, küfrü imana tercih ediyorsa, velî (dost) edinmenin yasaklığı¹⁶; anne-baba, evlâdını Allah'a şirk koşmak için zorlarsa, onlara itaat edilmemesi, ama, onlarla (şirke zorlayan ebeveynle) dünyada iyi geçinilmesi gerektiği¹⁷ emredilir. İbrahim (a.s.)'in putperest babasına karşı konuşmasına *"babacığım"* diye hitap ederek başladığını ve bu *"babacığım"* ifadelerinin konuşmada sürekli her cümlede tekrarlandığını¹⁸ Kur'an, ders alınsın diye belirtir.

İsrâ: 17/23. âyetinde, ana-babaya *"of!"* demenin yasaklığı vurgulanırken, Ahkaf: 46/17'de ana-babasına *"of be size!"* diyen kâfir evlâttan örnekler verilir. *"Of!"* ifadesinin, her türlü kaba ve yakışsız söz için örnek olduğu tüm tefsirlerin ortak açıklaması olarak belirir.

"Vaktiyle Biz, İsrâiloğullarından; 'yalnızca Allah'a kulluk/ibâdet edeceksiniz, ana-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara ihsân/iyilik edeceksiniz' diye mîsak/söz almış ve 'insanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin' diye de emretmiştik. Sonunda azınız müstesnâ, yüz çevirerek dönüp gittiniz." (Bakara: 2/83)

"İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah'ın rızâsını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Anlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakîler ancak onlardır." (Bakara: 2/177)

"Sana (Allah yolunda) ne infak edeceklerini/harcayacaklarını soruyorlar. De ki: 'Maldan harcadığınız şey, ebeveyn, akrabalar/yakınlar, yetimler, fakirler ve yolcular için olmalıdır. Şüphesiz Allah yapacağınız her hayrı bilir.'" (Bakara: 2/215)

"...Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riâyetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir." (Nisâ: 4/1)

"Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi şirk/ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşla, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara (köle, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın; Allah, kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez." (Nisâ: 4/36)

"De ki: 'Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi şirk/ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de onların da rızkını Biz veririz; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaştırmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah'ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız.'" (En'âm: 6/151)

"Muhakkak ki Allah, adâleti, ihsanı/iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder; çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor." (Nahl: 16/90)

"Rabbin, sadece kendisine kulluk/ibâdet etmenizi, ana-babanıza da ihsân etmenizi/iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa,

¹⁶ Tevbe: 9/23.

¹⁷ Lokman: 31/35.

¹⁸ Meryem: 19/42-45.

kendilerine ‘of!’ bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek alçak gönüllülikle üzerlerine kanat ger ve: ‘Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de Sen onlara (öyle) rahmet et!’ diyerek duâ et.” (İsrâ: 17/23-24)

“Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma.” (İsrâ: 17/26)

“Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan şeyi (körü körüne) Bana şirk/ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak Banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.” (Ankebût: 29/8)

“O halde sen, akrabaya, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver. Allah’ın rızâsını isteyenler için bu, en iyisidir. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.” (Rûm: 30/38)

“Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce Bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak Banadır. Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) Bana şirk/ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak Banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.” (Lokman: 31/14-15)

“Biz insana, ana-babasına ihsan/iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile sütten kesilmesi, otuz ay sürer. Nihayet insan, güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki: ‘Rabbim! Bana ve ana-babama verdiği nimete şükretmemi ve râzı olacağın sâlih amel/yararlı iş yapmamı temin et.

Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben Sana döndüm. Ve elbette ki ben müslümanlardanım. İşte, yaptıklarının iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadır. Bu, kendilerine verilen doğru bir sözdür. Ana ve babasına: ‘Öf be size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, beni mi tekrar dirilmekle tehdit ediyorsunuz?’ diyen kimseye, ana ve babası, Allah’ın yardımına sığınarak: ‘Yazıklar olsun sana! İman et.

Allah’ın vaadi gerçektir’ dedikleri halde o: ‘Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir’ der. İşte onlar, kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde, haklarında azabın gerçekleştiği kimselerdir. Gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır.” (Ahkaf: 46/15-18)¹⁹

Ana Babaya İhsanı Emreden Âyetlerde Dikkat Çeken Hususlar:

Bakara 2/83. âyetten anlaşılıyor ki, Allah’a kulluk ve ana babaya iyilik, sadece Muhammed ümmetinin değil; aynı zamanda eski şeriatlerin de ortak yasasıdır. Benî İsrâilden de bu konuda mîsak/söz alınmıştır. İlâhî Kitaplarda Allah’a kulluk emrinden sonra ana babaya iyiliğin vurgulanması, ana baba hakkının önemini gösterir. Ana babaya itaat, yahûdilikteki temel emirleri

¹⁹ Ahmet Kalkan, Kur’an Kavram Tefsiri.

içeren meşhur “on emir”den biridir. Bunların içerisinde, Allah’a şirk koşmanın yasaklanmasından hemen sonra ikinci olarak emredilmiştir. Çıkış 20/1-17’de on emir sayılırken şöyle denir:

“Babana ve anana hürmet et. Tâ ki Allah’ın Rabbin sana vermekte olduğu toprakta ömrün uzun olsun.” Allah’tan sonra insanın üzerinde en çok hakkı olanlar, ana babasıdır. Allah’ı bir bilip sadece O’na ibâdet ve kulluk nasıl önemliyse, ana babaya ihsanla muâmele etmek de öyle önemlidir. Çünkü Allah insanın yaratıcısı, ana baba da yaratmanın sebepleridir. İnsanı besleyen, rızıklandıran Allah; yetiştiren, eğiten, şefkatle koruyup büyüten ana babadır. Bu bakımdan her şeyin başında Allah’ın birliğini tanıyıp sadece O’na ibâdet ve kulluk etmek, sonra da ana babaya iyilik etmek şarttır.

Kur’an’da ve hadislerde Allah’a ibâdetten hemen sonra ana babaya iyilik görevinin zikredilmesinin sebepleri şunlardır:

1) İnsanın maddî ve mânevî gelişmesi için en değerli katkı, Allah’ın nimetlerinden sonra ana babanın fedâkârlıklarıdır. Çünkü ana baba, çocuğun hem varlık sahnesine çıkmasının sebebdirler, hem de yetiştirilip terbiye edilmesini, eğitimi sağlayan kişilerdir.

2) Çocuğun varlık alanına çıkmasının asıl ve gerçek sebebi Allah, zâhirî ve hukukî sebebi ise ana babadır.

3) Allah nimetlerini karşılıksız verdiği gibi; ana baba da çocuklarının ihtiyaçlarını hiçbir karşılık beklemeden seve seve yerine getirirler.

4) Allah kuluna günahkâr bile olsa nimetler verdiği gibi; ana baba da âsi bile olsa çocuklarına desteklerini sürdürürler.

5) Allah, kullarının iyiliklerinden râzı olduğu, karşılığını fazlasıyla verdiği gibi; ana baba da çocuklarının sahip olduğu imkân ve değerleri korumaya ve geliştirmeye çalışırlar.

İsrâ: 17/23-24. âyetlerinde Allah’a ibadetle yan yana emredilen ana babaya ihsanın/iyiliğin, hiçbir şarta bağlanmadığı dikkat çekmektedir. Bundan da, ana babanın müslüman veya gayr-i müslim, faziletli veya fâsık/günahkâr olup olmadığına bakılmaksızın onlara itaat etmenin gerekli olduğu sonucuna varılır. Nitekim Mümtehine: 60/8 ve 9. âyetleri de bunu desteklemektedir.

İsrâ: 17/23. âyetinde, ana babaya karşı saygısızlığın en basit ifadesi olmak üzere, “*onlara öf bile demeyin*” buyurulmuştur. Tefsir âlimleri, iç sıkıntısını ifade eden bu kelimenin, her türlü kabalık, saygısızlık ve isyankârlığı içerdiğini belirtirler. 24. âyette, merhamet duygusundan kaynaklanan bir tevâzu anlayışıyla ebeveynin himaye altına alınması istenmiş ve “***De ki: Rabbim! Onlar bana küçükken nasıl şefkat ve merhamet gösterdilerse Sen de onlara merhamet et***” buyurulmuştur. Burada ana babaya saygının en temel sebebi olarak merhametten söz edilmesi ve böylece ebeveyn ile çocuklar arasındaki duygusal bağın öneminin vurgulanmış olması hayli anlamlıdır. Çünkü merhamet duygusu, çocuklarla ana baba arasında bulunan maddî ve mânevî ilginin temelidir. Allah’ın nimet ve ikramları da O’nun merhametine bağlı olduğu için, Allah’tan ana babaya merhamet dilemek, diğer bütün ilâhî lütufları dilemek anlamına gelir.

Lokman: 34/14. âyetinin sonunda ana babaya iyilik etmeyen, Allah huzurunda sorumlu olacağını belirtmek için “***Dönüş banadır!***” buyuruluyor. Yani dünyada Allah’a ve ebeveynine karşı yanlış davrananların, Allah huzurunda hesaba çekilecekleri hatırlatılıyor. Aynı şekilde 15.

âyetin sonunda da benzer ifade tekrar ediliyor ve dünyada yapılan herşeyin kendilerine âhirette haber verileceği belirtiliyor. Böylece insan, âhîret hesap ve sorumluluğunu düşünerek Allah’a ve ana babasına karşı davranışlarına dikkat etmesi için uyarılıyor.²⁰

Hadis-i Şeriflerde Anne Babaya İyilik

Hadis-i şeriflerde evlâdın ana-babaya nasıl davranması gerektiği, haklarını nasıl ödeyip ödeyemeyeceği, onları rencide eden evlâdın cezasının dünyada verilmeye başlanacağı gibi ayrıntılar vardır. **“Bir adam gelerek:** ‘Ey Allah’ın Rasûlü, iyi davranıp hoş sohbetle bulunmama en çok kim hak sahibidir? Güzel geçinmeme, güzel bakmama en lâıyk olan kimdir?’ diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.s.): **‘Annen!’** diye cevap verdi. Adam: ‘Sonra kim?’ dedi. Rasûlullah (s.a.s.) **‘Annen’** diye cevap verdi. Adam tekrar: ‘Sonra kim?’ dedi. Rasûlullah (s.a.s.) yine: **‘Annen!’** diye cevap verdi. Adam tekrar sordu: ‘Sonra kim?’ Rasûlullah (s.a.s.) bu dördüncüyü: **‘Baban!’** diye cevapladı.²¹

Buhâri ve Müslim’deki diğer rivâyette Rasûlullah şöyle cevap vermiştir: **“Annene, yine annene, sonra babana, daha sonra da bunları takip eden tedricî yakınlarına.”**

Küleyb el-Hanefî (r.a.), Rasûlullah (s.a.s.)’a gelerek sormuştur: ‘Ey Allah’ın Rasûlü, kime karşı iyilik yapayım?’ Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir: **‘Annene, babana, kız kardeşine, oğlan kardeşine, bunu takip eden âzadına. Bu iyiliği de, (nâfile olarak değil) üzerine vâcib olan bir hakkın ödenmesi, yani sıla-i rahmin yerine getirilmesi olarak yapacaksın.’**²²

Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Peygamberimiz bir gün: **“Burnu sürtülsün, burnu sürtülsün, burnu sürtülsün!” dedi.** ‘Kimin burnu sürtülsün ey Allah’ın Rasûlü?’ diye sorulunca şu açıklamada bulundu: **‘Ebeveyninden her ikisinin veya sadece birinin yaşlılığına ulaştığı halde cennete giremeyenin.’**²³

“Hiçbir evlât, babasının hakkını, bir istisnâ durumu dışında ödeyemez. O durum da şudur: Babasını köle olarak bulur, satın alır ve âzâd eder.”²⁴

“Allah size annelerinize itaatsizliği... haram kıldı.”²⁵

“Allah’ın rızâsı babanın rızâsından geçer. Allah’ın memnuniyetsizliği de babanın memnuniyetsizliğinden geçer.”²⁶

Abdullah bin Amr (r.a.) anlatıyor: ‘Bir adam, cihada iştirak etmek için Hz. Peygamber (s.a.s.)’den izin istedi. Rasûlullah (s.a.s.): **“Annen baban sağ mı?”** diye sordu. Adam: ‘Evet’ deyince: **“Onlara (hizmet de cihad sayılır), sen onlara hizmet ederek cihad yap.”** buyurdu.²⁷

Müslim’in diğer rivâyetinde adam: ‘...Sana, hicret ve cihad etmek, ecrini de Allah’tan istemek şartı üzerine biat ediyorum’ der. Rasûlullah (s.a.s.): **‘Anne ve babandan sağ olan var mı?’**

²⁰ Ahmet Kalkan, Kur’an Kavram Tefsiri.

²¹ Buhâri, Edeb 2; Müslim, Birr 1; K. Sitte, 2/478.

²² Ebû Dâvud, Edeb 129; K. Sitte, 2/481.

²³ Müslim, Birr 9; Tirmizî Deavât 110; K. Sitte, 2/483.

²⁴ Müslim, Itk 25; Ebû Dâvud, Edeb 129; Tirmizî, Birr 8; İbn Mâce, Edeb 1; K. Sitte, 2/484.

²⁵ Buhârî, Edeb: 4.

²⁶ Tirmizî, Birr 3; K. Sitte, 2/484.

²⁷ Buhârî, Cihad 138; Edeb 3; Müslim, Birr 5; Ebû Dâvud, Cihad 33; Nesâî, Cihad 5; Tirmizî, Cihad 2; K. Sitte, 2/485.

diye sorar. Adam: ‘Evet, her ikisi de sağ’ deyince: “Yani sen Allah’tan ecir istiyorsun?” der. Adamın ‘evet’i üzerine: “Öyleyse vâlideynin (ana-babanın) yanına dön. Onlara iyi bak, (Allah’ın rızâsı ondadır)” diye emreder.

Ebû Dâvud ve Nesâî’den gelen bir diğer rivâyette adam: ‘Ağlamakta olan ebeveynimi de geride bıraktım’ der. Rasûlullah (s.a.s.): “Öyleyse onların yanına dön, onları nasıl ağılattıysan öyle güldür, (Allah’ın rızâsı bundadır)” buyurur.²⁸

Ebû Dâvud’un Ebû Said’den yaptığı bir başka rivâyetinde ise şöyle denir: ‘Yemen ahâlisinden bir adam, Hz. Peygamber (s.a.s.)’e hicret ederek geldi. Rasûlullah ona: “Yemen’de bir kimsen var mı?” diye sordu. Adam: ‘Ebeveynim var’ deyince; “Peki, onlar sana izin verdiler mi?” diye tekrar sordu. ‘Hayır’ cevabı üzerine:

“Öyleyse onlara geri dön, onlardan izin iste. Şayet izin verirlerse cihada katıl, vermezlerse onlara hizmet et!” diye emretti.²⁹

Câhime (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.s.)’e gelir ve: ‘Ey Allah’ın Rasûlü, ben gazveye (cihad) katılmak istiyorum, bu konuda sizinle istişâre etmeye geldim’ der. Rasûlullah (s.a.s.): “Annen var mı?” diye sorar. ‘Evet’ deyince, “Öyleyse ondan ayrılma; zira cennet onun ayağının altındadır.” buyurur.³⁰

Abdullah bin Ömer (r.a.) anlatıyor: ‘Nikâhım altında bir kadın vardı ve onu seviyordum da. Babam Ömer ise, onu sevmiyordu. **Bana: ‘Boşa onu’ dedi.** Ben itiraz ettim ve boşamadım. Babam Ömer Hz. Peygamber’e gelerek durumu arzetti. Rasûlullah (s.a.s.) bana: “**Boşa onu” dedi.**³¹

“Baba cennetin orta kapısıdır. Dilersen bu kapıyı terket, dilersen muhâfaza et.”³²

Hz. Ebû Bekir’in kızı Esmâ (r.a.) anlatıyor: ‘Henüz müşrik olan annem yanıma geldi. (Nasıl davranmam gerekeceği hususunda) Hz. Peygamber (s.a.s.)’den sorarak: ‘Annem yanıma geldi, benimle (görüşüp konuşmak) arzu ediyor, anneme iyi davranayım mı?’ dedim. **‘Evet’ dedi, “ona gereken hürmeti göster.”³³**

Bir gün peygamberimiz (s.a.s.) ashâbına: “Size büyük günahların en büyüğünü bildireyim mi?” diye üç defa sordu. Üç defasında da: ‘evet, bildir ey Allah’ın rasûlü’ diyen ashâb-ı kirâma, bunların sırasıyla; “Allah’a ortak koşmak, ana babaya karşı gelmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan söylemek” olduğunu belirtti.³⁴

“Kebâir (büyük günahlar): Allah’a şirk/ortak koşmak, ebeveyne âsi olmak ve yalan şahitlik yapmaktır.”³⁵

“En yüce el annesine, babasına, kız kardeşine ve erkek kardeşine veren eldir, sonra en yakın olanadır.”³⁶

²⁸ K. Sitte, 2/485.

²⁹ K. Sitte, 2/485.

³⁰ Nesâî, Cihad 6; K. Sitte, 2/486.

³¹ Ebû Dâvud, Edeb 129; Tirmizî, Talâk 13; K. Sitte, 2/486.

³² Tirmizî, Birr 3; K. Sitte, 2/486.

³³ Buhârî, Hîbe 28, Edeb 8; Müslim, Zekât 50; Ebû Dâvud, Zekât 34; K. Sitte, 2/488.

³⁴ Buhârî, Edeb: 6.

³⁵ Buhârî, Edeb 1; Müslim, İman 143, 144.

“Ana babasına iyilik edene cennet olsun; Aziz ve Celil olan Allah onun ömrüne bereket versin.”³⁷

“Bağy, yani âdil ve müslüman idareciye karşı çıkmak, akrabalarla ilgiyi kesmek günahından daha çok dünyada cezası peşin verilmeye lâyık hiçbir günah yoktur; âhirette bu günah sahibi için hazırlanmış olan azab olmakla beraber.”³⁸

“Zina, şarap içmek ve çalmak hakkında ne dersiniz?” Hz. Peygamber’in bu sorusuna karşı ashâb: ‘En iyi bilen Allah ve Rasûlüdür’ dedi. Rasûlullah: “Onlar çok çirkin şeylerdir ve onlarda (öldürmek, dövmek ve el kesmek gibi) cezalar var. Dikkat edin! Ben, size büyük günahların en büyüğünü bildireyim mi? Aziz ve Yüce olan Allah’a ortak koşmak (müşrik olmak), ana babaya âsi olmak ve yalan söylemek.”³⁹

“Üç kimsenin duâsı, makbul duâlardır; bunların kabul edilişinde şüphe yoktur: Zulme uğrayanın duâsı, yolcunun (misafirin) duâsı, ana babanın çocuklarına duâsı.”⁴⁰

“Kul vefat edince, bütün amellerinin sevabı kesilir; üç ameli müstesnâdır: Sadaka-i câriye, kendisi ile faydalanılan şerefli bir ilim, kendisine duâ eden sâlih çocuk.”⁴¹

Sahâbeden bir adam Rasûlullah’a şöyle sordu: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Benim annem vefat etti ve vasiyette bulunmadı. Onun adına sadaka vermem, kendisine fayda verir mi?’ Peygamber: “Evet” dedi.⁴²

“Babanın dostunu gözet (ona ikram et ve sevgi göster). Onunla ilgiyi kesme, yoksa Allah (iman) nurunu söndürür.”⁴³

“İyiliklerin en iyisi, babasının dostu olanlara, kişinin iyilik etmesidir.”⁴⁴

“Sevgi verâset yolu ile kazanılır.”⁴⁵

Bir adam: ‘Ey Allah’ın Rasûlü, anne ve babamın vefatlarından sonra da onlara iyilik yapma imkânı var mı, ne ile onlara iyilik yapabilirim?’ diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.): “Evet vardır” dedi ve açıkladı: “Onlara hayır duâda bulunmak, onlar için Allah’tan istiğfâr (günahlarının affedilmesini talep etmek), onlardan sonra vasiyetlerini yerine getirmek, anne ve babanın akrabalarına karşı da sıla-i rahmi ifa etmek, onların dostlarıyla ilişkiyi devam ettirip onlara ikramda bulunmak; Akrabalarıyla ilişkiyi devam ettirmek ki, senin bütün akrabaların ancak onlar vasıtasıyla var olmuştur.”⁴⁶

³⁶ İbn Kesir, 9/4722.

³⁷ Buhârî, Edebu’l Müfred Terc. 1/30; et-Terğîb ve’t-Terhîb, Birr ve’s-Sıla, c. 3, s. 317, hadis no: 17.

³⁸ Ebû Dâvud, Edeb 43; Tirmizî, Kıyâmet 57; İbn Mâce, Zühd 23, no: 4211.

³⁹ Buhârî, Edebu’l Müfred Terc. 1/40; Taberî; Beyhakî.

⁴⁰ Ebû Dâvud, Salât 29; Tirmizî, Birr 7; İbn Mâce, Duâ 11.

⁴¹ Müslim, Vesâyâ, 14; Ebû Dâvud, Vesâyâ 18; Tirmizî, Ahkâkm.

⁴² Buhârî, Vesâyâ, 55; Tirmizî, Zekât 5; Ebû Dâvud, Vesâyâ 18; Nesâî, Vesâyâ 30.

⁴³ Müslim, Birr ve’s-Sıla, 45, no: 11, 12, 13.

⁴⁴ Müslim, Birr 45 hadis no: 11.

⁴⁵ Buhârî, Edebu’l Müfred Terc. 1/53; Beyhakî, Hâkim.

⁴⁶ Ebû Dâvud, Edeb, 129; İbn Mâce, Edeb 2; K. Sitte, 2/490.

“Kişinin yapacağı en üstün iyiliklerden biri, ölümünden sonra babasının dostlarına sıla-i rahimde bulunmasıdır.”⁴⁷

“Babalarınızdan nefret etmeyin. Bu, Rabbinize karşı bir küfr(ân-ı nimet)dir.”⁴⁸

“...Anne ve babasına veya bunlardan birine yetişip de onlar sayesinde cennete giremeyen kimsenin burnu sürtülsün...”⁴⁹

“Allah Teâlâ size annelerinizin haklarına riâyeti tavsiye etmektedir. –Bunu üç kere tekrarladı- Allah size babalarınızın haklarına riâyet etmenizi tavsiye etmektedir. Allah size akrabalarınızın haklarına yakınlık derecesine göre riâyet etmenizi tavsiye etmektedir.”⁵⁰

Ashabdan biri: ‘Ya Rasûlallah, kime iyilik edeyim diye sorduğunda, Allah Rasûlü şöyle buyurdu: “Annene, sonra annene, sonra annene; sonra babana, sonra derece derece yakın olanlara.”⁵¹

Abdullah bin Mes’ud (r.a.) diyor ki: Allah’ın Elçisine sordum: ‘Hangi eylem (Allah katında) daha üstündür?’ “*Vaktinde kılınan namaz*” dedi. ‘Sonra hangisi?’ dedim. “*Ana babaya ihsan/iyilik*” dedi. ‘Sonra hangisi?’ dedim. “*Allah yolunda cihad*” buyurdu. Allah’ın Rasûlü bunları bana söyledi. Eğer sormağa devam etseydim, daha da söyleyecekti.⁵²

“Cennet annelerin ayakları altındadır.”⁵³

“Allah’ın rızâsı, babanın rızâsında, gazabı da babanın gazabındadır.”⁵⁴

Muâviye bin Câhime es-Sülemî diyor ki: Allah Rasûlüne geldim: ‘Ey Allah’ın Elçisi, ben sırf Allah rızasını ve âhireti kazanmak için seninle beraber cihada katılmak istiyorum’ dedim. Bunu ayrı ayrı yerlerden gelerek üç kez tekrarladım. Her defasında şöyle buyurdu: *Yazık sana! Annene dön, ona iyilik et*” buyurdu. Üçüncüsünde “*Yazık sana, onun ayağına sarıl; cennet oradadır*” dedi. (İbn Mâce, Cihad 12; Ahmed bin Hanbel, 2/197)

“Üç şey var ki, kimde bulunsa Allah onu korur ve cennetine sokar: Zayıfa acımak, ana babaya şefkat ve merhamet, el altında bulunanlara (işçilere, hizmetçilere) iyilik.”⁵⁵

Bir adam: ‘Ey Allah’ın Rasûlü, anne ve babanın çocukları üzerinde hakları nedir?’ diye sormuştu. Rasûlullah (s.a.s.): “Onlar senin cennet ve cehennemindir.” buyurdu.⁵⁶

“Babanın duâsı, perdeyi deler (kabul makamına ulaşır).”⁵⁷

⁴⁷ Müslim, Birr 11-13; Tirmizî, Birr 5; Ebû Dâvud, Edeb 129; K. Sitte, 2/490.

⁴⁸ K. Sitte, 15/123.

⁴⁹ Tirmizî, Deavât, 110; K. Sitte, 16/339.

⁵⁰ K. Sitte, 17/471.

⁵¹ Tirmizî, Birr 1; Buhârî, Edeb 2; Müslim, Edeb 1, 2; Ebû Dâvud, Edeb 120; İbn Mâce, Edeb 1.

⁵² Buhârî, Mevâkât 5, Edeb 1; Müslim, Mûsâfirîn 216; Tirmizî, Kur’an 11; Nesâî, Mevâkât 51.

⁵³ Ahmed bin Hanbel, Nesâî, İbn Mâce.

⁵⁴ Tirmizî, Birr 3; Buhârî, Edebu’l Müfred Terc. 1/4.

⁵⁵ Tirmizî, Kıyâmet 48.

⁵⁶ K. Sitte, 17/471.

⁵⁷ K. Sitte, 17/509.

Buhârî'nin kaydettiği uzunca bir hadiste, insanların zor durumdayken (mağarada mahsur kaldıklarında) yaptıkları duânın kabul edilmesini sağlayan iyiliklerin başında ana babaya saygı ve ikramın geldiği görülmektedir.⁵⁸

*“Dünyada iyilik işleyenler, âhirette iyiliğe kavuşanlardır. Kimler de dünyada kötülük işlerse, işte onlar, âhirette kötülüğe kavuşanlardır.”*⁵⁹

*“Her iyilik bir sadakadır.”*⁶⁰

Peygamberimiz, Allah'ın dilediği birçok günahın cezasını kıyâmet gününe kadar erteleyeceğini, ancak, ana babalarına âsi olanların cezasını dünyada başlatacağını belirtmiştir.⁶¹ Ayrıca, Allah'a arz edilip de geri çevrilmeyecek duâ ve dilekler arasında ana babaların beddualarını da saymıştır.⁶²

İbn Ömer'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: *“Ana babayı ağlatmak, (onlara) isyan etmektir ve büyük günahlardandır.”*⁶³

Ebû Hüreyre, iki adam gördü: Bunlardan birine sordu: ‘Bu, senin neyindir?’ Adam: ‘Babamdır’ dedi. Ebû Hüreyre dedi ki: *‘O halde onu ismi ile çağırma, önünde yürüme, ondan önce de oturma.’*⁶⁴

İbn Abbas (r.a.)’dan rivâyet edildiğine göre, o şöyle demiştir: “Müslüman ana babaya sahip olan bir müslüman, Allah’tan sevap bekleyerek onların hizmetinde bulunursa, Allah ona muhakkak cennette iki kapı açar. Eğer ana babadan biri bulunursa, bir kapı açar. Eğer onlardan birini kızdırırsa, onun rızâsını kazanmadıkça, Allah o çocuktan râzı olmaz.”⁶⁵

Abdullah bin Ömer (r.a.)’dan rivâyet edildiğine göre, o, Taysele bin Meyyas’a şöyle sordu: “Cehennemden korkar, cennete girmek ister misin?” Ben: “Evet, vallahi!” dedim. Bana sordu: “Ana-baban hayatta mı?” “Yanımda yalnız annem var” dedim. “Allah'a yemin ederim ki, eğer annene yumuşak ve güzel söz söylersen, ona yemek yedirirsen, büyük günahlardan sakındıkça, muhakkak cennete girersin.” dedi.⁶⁶

Her namazda kişinin *"Rabbenâ âtinâ..."* âyet ve duâsıyla anne ve babasının bağışlanması için duâ etmesi sünnet kabul edilir.⁶⁷

Akrabaya iyilik ve Sıla-i Rahim:

“...Ey Abdulmuttalib oğulları! Canlarınızı ateşten kurtarınız. Ey Muhammed’in kızı Fâtıma! Canını ateşten kurtar; çünkü ben, senin için Allah’tan hiçbir şeye sahip değilim. Ancak size akrabalığım var, ondan dolayı (size) ihsanda bulunurum (dünyada iyilik ederim).”⁶⁸

⁵⁸ bkz. Buhârî, Edeb 5; Ahmed bin Hanbel, 2/116.

⁵⁹ Buhârî, Edebu'l Müfred Terc. 1/234.

⁶⁰ Buhârî, Edeb 78, hadis no: 33.

⁶¹ Zehebî, s. 44.

⁶² bkz. Buhârî, Edeb 5.

⁶³ Buhârî, Edebu'l Müfred Terc. 1/41.

⁶⁴ Buhârî, Edebu'l Müfred Terc. 1/54.

⁶⁵ Buhârî, Edebu'l Müfred Terc. 1/9.

⁶⁶ Buhârî, Edebu'l Müfred Terc. 1/12; Taberî Tefsiri.

⁶⁷ Ahmet Kalkan, Kur'an Kavram Tefsiri.

Peygamber (s.a.s.)’in bir yolculuğunda, bir bedevî Rasûlullah’ın karşısına çıkıp sordu: ‘Beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak şeyi, bana bildir.’ Peygamber:

“Allah’a ibâdet edersin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı kıalarsın, zekâtı verirsin, akrabaya iyilik edersin.” buyurdu.⁶⁹

*“Allah (azze ve celle) buyurdu ki, Ben Rahman’ım ve akrabalığı/Rahimi ben yarattım ve ismim olan Rahman’dan ona isim diye rahim koydum. Kim akrabaya iyilik ederse, Ben de ona iyilik ederim. Kim de ondan ilgiyi keserse, Ben de ondan iyiliği keserim.”*⁷⁰

*“Rahim, Allah’ın rahmetinin eserlerindendir. Kim onun hakkını yerine getirirse (sıla-i rahim ve iyilik ederse), Allah ona ihsan eder. Kim de ondan ilgiyi keserse, Allah ondan ihsan ve rahmetini keser.”*⁷¹

*“Kim rızkının bol olmasını ve ömrünün uzamasını severse, sila-i rahim yapsın.”*⁷²

*“Sıla-i rahmi terk eden cennete girmez.”*⁷³

*“Sıla-i rahmi terk etme ile azgınlık günahını işleyen -âhirette ona hazırlanan azabla beraber- dünyada Allah’ın acele olarak cezasını vermeğe bunlardan daha lâıyk bir günah yoktur.”*⁷⁴

Bir adam: ‘Ya Rasûlallah, dedi, benim akrabalarım var, ben onları ziyaret ediyorum; onlar beni ziyaret etmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum; onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara yumuşak davranıyorum; onlar bana câhil (öfkeli, kaba) davranıyorlar. Allah’ın Rasûlü buyurdu ki:

*“Eğer dediğin gibiyse, sen onlara sıcak kül yedirir gibi olursun. (Sana yaptıkları kötülükten ötürü onlar sıcak kül yiyenin çektiği eziyet gibi bir vicdan azabına ve işkenceye mâruz kalırlar.) Sen böyle kaldığın sürece Allah, onlara karşı sana yardım eder.”*⁷⁵

*“Yapılan silaya, aynı ile mukabelede bulunan, sila-i rahim eden değildir. Fakat sila yapan o kimsedir ki, akrabalık bağları kesildiği zaman, sila-i rahimi yerine getirmiştir.”*⁷⁶

*“Allah, annelerinize iyilik etmenizi emrediyor, sonra annelerinize iyilik etmenizi emrediyor; sonra babalarınıza iyilik etmenizi emrediyor. Sonra en yakın akrabaya, ondan sonra en yakınlık sırasına göre iyilik etmeyi size emrediyor.”*⁷⁷

Yetimlere Yardım:

Rasûlullah (s.a.s.) orta parmağı ile baş parmağını yan yana getirip aralarını açıp kapayarak işaret etti ve şöyle buyurdu: *“Ben ve yetime bakan kimse, cennette şöyleyiz.”*⁷⁸

⁶⁸ Buhârî, Vesâyâ 11; Müslim, İman, hadis no: 348.

⁶⁹ Buhârî, Zekât 24 -1-; Müslim, İman 1, hadis no: 12.

⁷⁰ Ebû Dâvud, Zekât 45; Tirmizî Birr 25; Ahmed bin Hanbel, hadis no: 1680, 1681, 1686.

⁷¹ Müslim, Birr 17.

⁷² Buhârî, Edeb 78 -12-; Müslim, 45 -20-; Ebû Dâvud, Zekât 9 -45-.

⁷³ Buhârî, Edeb 78 -11-; Müslim Birr 45, hadis no: 18, 19; Ebû Dâvud, Zekât 9, hadis no: 45. Ahmet Kalkan, Kur’an Kavram Tefsiri.

⁷⁴ Ebû Dâvud, Edeb 40 -43-; Tirmizî, Kıyâmet 35 -57-; İbn Mâce, Zühd 37 -23-.

⁷⁵ Müslim, Birr 22, Ahmed bin Hanbel, 2/300.

⁷⁶ Buhârî, Edeb 78 -15-; Ebû Dâvud, Zekât 9 -45-; Ahmed bin Hanbel, hadis no: 6524, 6817.

⁷⁷ İbn Mâce, Edeb 1, hadis no: 3661; Ahmed bin Hanbel, 4/132.

“Kim müslümanlar arasından bir yetim alarak yiyecek ve içeceğini üzerine alırsa, affedilmez bir günah (şirk) işlememişse, Allah onu mutlaka cennete koyacaktır.”⁷⁹

“Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içerisinde yetim olan ve yetime de iyi muâmele yapılan evdir. En kötü ev de, içinde yetim bulunup da ona kötü muâmele yapılan evdir.”⁸⁰

“Allah’ım! Ben şu iki zayıfın hakkının çiğnenmesinden cidden sakındırırım: Yetim ve kadın.”⁸¹

“Müslümanlar içinde en hayırlı ev kendisine iyilik yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de kendisine kötülük yapılan bir yetimin bulunduğu evdir.”⁸²

“Dul ve kimsesizler için çalışan, Allah yolunda cihad eden veya gündüzleri oruç tutup geceleri de ibâdet eden kimse gibidir.”⁸³

Ana Babaya İtaatin Sınırı

Allah’a şirk konusunda ailelerin bir zorlaması oluyorsa, duygusal bağlardan dolayı, tevhidin çiğnenmesine Kur’an kesinlikle müsaade etmez. Bu yüzden olmalı ki, ana babaya ihsanı emreden âyetlerin çoğunda, ilk emir olarak, Allah’a ibâdet/kulluk hatırlatılır.⁸⁴ Ana babaya itaat, Allah’a rağmen değildir; İtaat konusunda herhangi bir kimse Allah’a tercih edilirse, kişi şirk bataklığına dalmış olur. Ya Allah’a ya başkasına itaat etme seçeneklerinden biri karşısında tercih, imanla küfür arasında bir tercihtir.

“Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan şeyi (körü körüne) Bana şirk/ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak Banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.” (Ankebût: 29/8)

“Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir...Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) Bana şirk/ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak Banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.” (Lokman: 31/14-15)

Bu âyetlerde ana babaya ihsanla/iyilikle davranma emredilmekle birlikte, şirk koşma, İslâm’dan uzaklaşma gibi Allah’a açık isyan konusunda onlara itaat edilmemesi istenir. Ama putperest ve müşrik ana babayla, dünyevî ilişkiler konusunda yine iyi geçinilmesi emredilir.⁸⁵

Allah’ın Hakkı, Her Hakkın Üzerindedir

“(Kâfir olarak ölüp) Cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar (Allah’a) şirk koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de mü’minlere.

⁷⁸ Buhârî, Talak 14, Edeb 24; Tirmizî, Birr 14; Ebû Dâvud, Edeb 131; K. Sitte, 2/517.

⁷⁹ Tirmizî, Birr 14; K. Sitte, 2/517.

⁸⁰ İbn Mâce, Edeb 6; K. Sitte, 2/521.

⁸¹ K. Sitte, 17/474.

⁸² K. Sitte, 17/474.

⁸³ Buhârî, Nafakat, 1, Edeb 25, 26; Nesâî, Zekât 78; Müslim, Zühd 41; Tirmizî, Birr 44; K. Sitte, 2/541. Ahmet Kalkan, Kur’an Kavram Tefsiri.

⁸⁴ Bakara: 2/83; Nisâ: 4/36; En’âm: 6/151; İsrâ: 17/23; Bakara: 2/177; Nisâ: 4/1.

⁸⁵ Ahmet Kalkan, Kur’an Kavram Tefsiri.

(Çünkü Allah müşrikleri bağışlamaz.) İbrahim'in, babası için af dilemesi, sadece ona verdiği sözden dolayı idi. Yoksa onun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine belli olunca, (af dilemekten vazgeçip) ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi." (Tevbe: 9/113-114)

Sa'd bin Ebî Vakkas, 17 yaşında bir gençken müslüman olmuştur. İslâm'a girdiği ilk günlerde annesiyle yaşadığı bir mâcerâyı şöyle anlatır: "Ben anneme karşı çok saygılı bir kimseydim. Müslüman olduğum zaman annem bu saygımdan istifade ile beni İslâm'dan döndürmek istedi ve:

'Ey Sa'd! Bu yaşamaya başladığın yeni din de ne? Ya bu dinini terk edeceksin, yahut açlık grevi yapacağım, ölene dek yiyip içmeyi bırakacağım!' dedi. Ben kendisine:

'Anneciğim sakın böyle bir şey yapma. Zira ben kesinlikle dinimi bırakmam!' dedim. Yine de o yemeyi içmeyi bıraktı, ölüm orucuna başladı. Bu hal bir gün bir gece devam etti (diğer bir rivâyette üç gün sürdü). Sa'd'ın bütün ısrarına rağmen annesi, ağzına bir şey koymadığından yıpranmağa başlamış, gittikçe erimiş, bitkin düşmüştü. Kendisine: 'Anne, Allah'a yemin olsun ki, senin yüz tane canın olsa, her gün birer birer çıkmaya başlasa, ben bu dinimi terk etmem!' dedim. Benim bu azmimi, kesin kararımı görünce, protestosunu bırakarak yiyip içmeye başladı. Bu olay üzerine şu âyet indi:

"Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) Bana şirk/ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak Banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm." (Lokman: 31/15)

Sa'd bu âyetin kendisiyle ilgili olarak nâzil olduğunu söylerdi.⁸⁶

Tabii ki, nüzul sebebi bu hâdise olsa da, âyetin hükmü geneldir, her müslümanı kapsar.

İslâm, tevhid gibi temel ilkeler söz konusu olduğunda, hiçbir ilişki biçimini, bu ilkelerin çiğnenmesi konusunda mâzeret olarak kabul etmez. "Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi velî/dost edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zâlimlerin kendileridir. De ki: 'Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler (evler, konaklar, köşkler) size Allah'tan, Rasûlünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsiklar topluluğunu hidâyete erdirmez.'" (Tevbe: 9/23-24)

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir toplumun, babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa, Allah'a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini görmezsin..." (Haşr: 58/22)

Tevhide rağmen, hiçbir şahsın ve kurumun değeri yoktur. Dostluk ve düşmanlıkta ölçü, Allah ve Rasûlüdür; İslâm'dır. Ashâb-ı Kirâm, Allah ve Rasûlüne dostluğun, onların düşmanlarına düşmanlığın en güzel örneklerini vermişlerdi. Meselâ Ebû Ubeyde bin Cerrah, Uhud savaşında babası Cerrah'ı öldürmüş, Hz. Ebû Bekir de oğlu Abdurrahman'a karşı çıkmak istemiş, Hz. Peygamber izin vermemiş, Mus'ab bin Umeyr, Uhud'da kardeşi Ubeyd bin Umeyr'i öldürmüştü.

⁸⁶ İ. Canan, Kütüb-i Sitte Muht. Terc. ve Şerhi, 12/477; S. Buhâri, Tecrid-i Sarih Terc. 12/121.

Aynı şekilde Hz. Ömer bin Hattab, Bedir’de dayısı Âs bin Hişam’ı, Hz. Ali, Hz. Hamza ve Ebû Ubeyde, amcazâdeleri, Utbe, Şeybe ve Velid bin Utbe’yi öldürmüşlerdi.⁸⁷

Babaya Karşı İbrahimî Tavrı

Hz. İbrâhim’in bir istisnâ ile tüm davranışları ve bu arada babasına karşı tavrı, bütün müslümanlar için emredilen bir tavidir. **“Sonra sana hanîf olan İbrâhim’in dinine tâbi olmanı vahyettik.”** (Nahl: 16/123)

Kur’an, örnek alınması gereken şahsiyet olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)⁸⁸ dışında, isim olarak sadece Hz. İbrâhim (a.s.) ve onunla beraber olanlardan bahseder:

“İbrahim’de ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki, ‘Biz sizden ve sizin Allah’tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah’a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir.’ Yalnız, İbrahim’in babasına, ‘Andolsun ki senin için mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah’tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez’ demesi hâric, ‘Rabbimiz!’ dediler, ‘Sana dayandık, Sana yöneldik. Dönüş Sanadır... Andolsun, onlarda sizin için, Allah’ı ve âhiret gününü arzu edenler için güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah, zengindir, hamde lâayık olandır.” (Mümtahine: 60/4, 6).

Bu âyetler, Hz. İbrahim’in her konuda ve özellikle kâfirlere karşı sert tavrında örnek alınması gerektiğini vurgularken, bir konuyu örneklik konusunda hâric tutar. O da, Hz. İbrâhim, iman etmemiş babasına, onun için istiğfar edeceğini, bağışlanma dileyeceğini söylemesi⁸⁹, imanı için mühlet vermesidir. Kur’an’ın çok yumuşak huylu ve pek sabırlı olarak vafsettiği İbrahim (a.s.)’in, babası için af dileme vaadini eleştirir Kur’an. İbrahim (a.s.), müşrik babası için istiğfardan men edilmişti. Çünkü kâfirler için istiğfar câiz değildir. Zaten babasının Allah’ın düşmanı olduğu kendisine belli olunca, bundan vazgeçti ve babasından uzaklaştı.⁹⁰

“Kitapta İbrahim’i an. Zira o, siddîk/sıdkı bütün bir peygamberdi. Bir zaman o, babasına dedi ki: Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın? Babacığım! Hakikaten bana, sana gelmeyen bir ilim geldi. Öyleyse bana uy ki, seni düz yola çıkarayım. Babacığım! Şeytana kulluk etme! Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah’a âsi oldu. Babacığım! Allah tarafından sana azap dokunup da şeytanın yakını olmandan korkuyorum. (Babası:) ‘Ey İbrahim! dedi, ‘sen benim tanrılarımın yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım! Uzun bir zaman benden uzak dur.’ İbrahim: ‘Selâm sana, dedi. Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü O, bana çok lütufkârdır. Sizden de, Allah’ın dışında taptığınız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Umulur ki (senin için) Rabbime duâ etmemle bedbaht olmam.’ Nihayet onlardan ve Allah’ın dışında taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği zaman Biz ona İshak ve Yâkub’u bağışladık ve her birini peygamber yaptık.” (Meryem: 19/41-49)

Evlat-baba ilişkilerinde (müşrik babanın mağfireti için duâ hâric) örnek gösterilen Hz. İbrâhim’le ilgili bu âyetlerde iki şey dikkatimizi çekmektedir. Birincisi, Hz. İbrâhim’in babası ile konuşur ve ona İslâm’ı tebliğ ederken üslûbun yumuşaklığı. Öyle ki, her cümle başında

⁸⁷ Ahmet Kalkan, Kur’an Kavram Tefsiri.

⁸⁸ Ahzâb: 33/21.

⁸⁹ Meryem: 19/47.

⁹⁰ Tevbe: 9/114.

“babacığım!” kelimeleri tekrar edilir. Kelimeler, özenle seçilir ve kırıcı ya da kaba kabul edilecek en küçük bir hitap görülmez. Babasının taşa tutma tehdidine karşı bile; selâmla, duâ vaadi ile, tatlılıkla cevap verir. İkincisi, babasına yumuşak hitabı, mesajın içeriğini değiştirmemektedir. Hz. İbrahim’in çok yumuşak huylu olması⁹¹, babasına karşı da olsa, dâvânın net bir şekilde tebliğinden tâviz vermesini gerektirmemiştir. Üslûbun yumuşaklığı ve sözün güzel söylenmesi, mesajı aktarırken muhâtabın nefsinin galeyana getirmemek, kaba ve yanlış üslûpla mesajın güzelliğini gölgelememek içindir. Dolayısıyla tevhidî doğruları saklamak, ya da bulandırmak, dâvâdan veya dâvânın içeriğini gerektiği netlikte tebliğden tâviz vererek anlatmak, ne İbrâhimî bir tavidir, ne de güzel üslûptur.

İbrahim (a.s.)’le babası arasındaki diyalog örneği, oğlunu kendi bâtil dinine girmeye çağıran puperest bir müşrikle bir müslüman evlat arasındaki konuşma tarzıdır. Açık bir şirk içinde olmayan, hele müslüman bir anne babayla ilişkilerin nasıl olması gerektiğini kolaylıkla değerlendirebiliriz. Müslüman bir anne babayla, müslüman bir evladın ilişkisi, istenilen güzellikte değilse, suçun büyüğünün evlada ait olduğunu; kültürü sınırlı anne babanın mâzur görülebilecek çok yönleri bulunabileceğini söyleyebiliriz. İstisnaların da elbette olabileceğini düşünebiliriz. Aile ilişkilerinde herkesi bağlayıcı, genel geçer formüller sunmak, pek kolay değildir. Ama ana babaya ihsan, iyilik, “of!” bile demeyen tahammül ve kibarlık evlat için Kur’an’ın emrettiği genel tavrılardır. Bunlarla birlikte ailesini en iyi tanıyan, kişinin kendisidir. Nerede, nasıl tavır alınacağını, ailesinin yapısını da gözönüne alarak ailenin ferdi belirleyecektir. İfrat, ihsanla davranmamak; tefrit ise, ana babaya -isyanı emretseler bile- mutlak itaat ve gerektiğinde aileye karşılık Allah ve Rasûlünün tercih edilmemesidir. Müslüman genç ise orta yolu, i’tidali/dengeyi bulmak zorundadır. Zor da olsa, bu denge olmadan dünyada huzur, âhirette ödül beklemek yanlıştır.

Bu konudaki âyetlerde dikkat çeken şey, müşrik ana babaya itaatin yasaklanması değil; şirk konusundaki emirlerine itaatin yasaklanmasıdır. Müşrik anne babası insanı Allah’a ortak koşmaya sevk etmek istedikleri takdirde Kur’an bu konuda onlara itaati yasaklarken, müşrik de olsalar dünya işlerinde onlarla iyi geçinmeyi emretmektedir. Yani onların meşrû emirlerine itaat edilmeli, Allah’a isyanı emreden hususlarda itaat edilmemelidir. Ebeveyne itaat gerekir. Ancak, ana babanın emirleri, Allah’ın emirlerine ters düşerse bu konuda onlara itaat gerekmez. Çünkü Yaratan’a isyan olacak işlerde yaratılmışlara itaat edilmez. “Allah’a isyan sayılan bir konuda kula itaat edilemez.”⁹²

Yaratan’ın hakkı, ana babanın hakkından elbette üstündür.⁹³

Bazı Genç Müslümanların Üslûp ve Yöntem Yanlışlıkları

Geleneksel anlayışı sorgulama sürecine giren müslümanlardan belki de ilk nasiplerini aileleri alır. Kur’an’la tanışan, müşrik-mü’min kavramlarının ne anlama geldiğini öğrenen, ama henüz yeterli birikimi olmadığından Kur’an’a bütüncül yaklaşamayan müslümanlar, aileleriyle girdikleri tevhidî mücadelede çok kırıcı ve tedricîlikten ve ahlâkîlikten uzak bir söylem geliştirebilmektedirler. Kişinin en az çevresiyle ilgilendiği kadar ailesi ile diyaloga girmesi gerekliliği gözardı edilerek, İbrâhimî tavır alma gerekçesiyle, İbrâhimî üslûp gözetilmediği için

⁹¹ Tevbe: 9/114.

⁹² Buhârî, Ahkâm 4, Cihad 8; Müslim, İmâre 39.

⁹³ Ahmet Kalkan, Kur’an Kavram Tefsiri.

bazen ailelerle bütün ilişkiler koparılır. Hatta bazı müslümanlar, aileleriyle aralarındaki problemin büyüklüğü oranında kendilerine İslâmîlikten (daha doğrusu radikallikten) pay biçmektedir.

“Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle dâvet edip çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et.” (Nahl, 125)

“Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi.” (Al-i İmran, 159)

“İnsanlara güzel söyleyin.” (Bakara: 2/83)

Bu âyetler, kim olursa olsun, hangi inanca sahip bulunursa bulunsun; muhâtablarına karşı müslümanların dâvet usûl ve üslûplarını belirler. Bırakın hatalı müslümanlara, veya İslâm’a karşı savaşmadığı halde cehaletinden dolayı bazı şirk davranışlarında bulunanlara nasıl güzel üslûp kullanılmasını; en azılı tâğut ve kâfirlerden biri olan Firavun’a tebliğ için gönderilen Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn’a, üslûplarının nasıl olması gerektiğini Kur’an şöyle emreder: *“Firavun’a gidin. Çünkü o, tuğyân etti/azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar.”* (Tâhâ: 20/43-44)

Muhâtabımız olan her insana, İslâm’ı sunarken, Kur’an’ın emrettiği güzel üslûp özellikleriyle hitap etmek zorunda olduğumuzu unutmamalıyız. Özellikle, bizden yaşlı akrabalarımıza, hele ana babamıza karşı daha hassas, daha tatlı ve yumuşak üslûplu, daha sevgi ve saygı dolu olmalı, bu nezâketimizi muhâtabımızın da anlayacağı şekilde, kelimeleri özenle seçip kullanmalıyız. Hz. İbrâhim’in örnek alınması bunu gerektirir. Allah'a açıkça düşman olan bilinçli müşrikler hariç; ana babalar, hatta yakın akrabalar, insanın doğal müttefikleridir, yardımcıları ve dostlarıdır. Kur’an, *“Kötülüğü en güzel bir tavırla önle. O zaman (görürsün ki) seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, seninle sanki yakın bir dost olur.”* (Fussilet: 41/34) buyurur. Bazı genç müslümanlar ise, âyetteki ifadenin tam tersini uygulayıp, aralarında dostluk bulunan kimseleri düşman etmek için kötülüğü güzel olmayan bir tavırla önlemeye çalışıyorlar. Tabii, böylece olaya nefisler karışıyor, iş inada biniyor, hayra giden yol, -iyi niyetle de söylenmiş olsa- yanlış üslûptan dolayı tıkanmış oluyor.

Eğer ailelerimizin hayra doğru değişimleri, dalâlette iseler hidâyetleri isteniyorsa, tedricîlik, zamana yayılmış uzun ve samimi diyalog ve de en önemlisi, psikolojik gerginlik oluşturmaktan şiddetle kaçınan tatlı ve saygı dolu üslûp esas alınmalıdır. Fikirlerin uygun ve güzel olmayan şekilde ve kırıncı ifade tarzıyla sunulması, çoğu zaman, kaş yaparken göz çıkarma ile sonuçlanmaktadır. Çoğu ana baba, yaşlarını ve tecrübelerini fazla önemsediklerinden, kendi çocuklarının didaktik, vaaza veya derse benzeyen hitapla kendilerine direkt yolla hatalarını söylemelerini hoş karşılamaz, hatta nefis meselesi yapar, tersler. Bu gibi psikolojik çatışmaları aşmadan tebliğ ve dâvet, fayda yerine çoğu zaman zararla sonuçlanır. Muhâtabın, ıslah yerine daha büyük ifsadına sebep olunarak, vebalden kurtulayım derken daha büyük günah yüklenilmiş olur.

Kur'an, bir babayla oğul arasındaki ilişkiler konusunda din/dâvâ farkı ile Hz. Nuh'un oğlunu "kendi ehlinde saymaması" gerektiğini ifade eder.⁹⁴ Ama bir oğul olan Hz. İbrahim'in putperest babasıyla ilişkileri, daha farklı gündeme gelir. Yani, hidâyeti beklenmeyen kâfir bir evlât, gerektiğinde babası tarafından evlâtlıktan reddedilip, ehlinde sayılmaması istenirken; müslüman bir oğulun müşrik ve putperest bir babaya karşı münâsebeti çok yumuşak ve nâzik olmalıdır. Tabii,

⁹⁴ Hûd: 11/44, 45.

bunların yanında örnek baba-oğul ilişkileri verilir. İbrahim-İsmail gibi. İsmail (a.s.)'le babası arasındaki ilişkiler uzunca ve birkaç değişik durumla ilgili anlatılır. Kur'an, anne babaya ve evlâda görevlerini hatırlatır.

Kur'an, müslüman bir kocayla karısı arasında olabilecek anlaşmazlıklar konusunda ise, müslüman kocaya itaati tavsiye eder.⁹⁵ Geçimsiz ve itaatsiz bir kadına karşı nasıl davranılması gerektiği belirtilir. Eğer araları bu tedbirlerle de düzelmezse, hakem tayin edilmesini tavsiye eder.⁹⁶ Hemen bu âyetin devamında toplum ve ailenin huzuru için iyi ilişkilerde bulunulması gerekli olanlar sayılır. Allah'a kulluktan sonra ana-babaya iyi davranılması emredilir.⁹⁷ Bu âyetin zımnen ifade ettiği insan ilişkilerinin olumsuzluğu konusunda genel tavrın ne olması gerektiğini, genel anlaşmazlıklar konusunda yine aynı sûrenin 59. âyeti açıklık getirir. Bu âyet, iki müslüman arasındaki anlaşmazlıkların halli için Kur'an ve sünnetin hakemliğine müracaat, iman şartı olarak ifade edilir.

Kur'ân-ı Kerim'de "anne-babaya iyi davranmak", hem de dört âyette "sadece Allah'a ibâdet etme", ya da "O'na şirk koşturma"nın emredilmesiyle birlikte zikredilmektedir: *"Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi şirk/ortak koşturmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara... iyi davranın...."* (Nisâ: 4/36)

"De ki: 'Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi şirk/ortak koşturmayın, ana-babaya iyilik edin...'" (En'âm: 6/151)

"Rabbin, sadece kendisine kulluk/ibâdet etmenizi, ana-babanıza da ihsân etmenizi/iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti..." (İsrâ: 17/23-24)

"Vaktiyle Biz, İsrâiloğullarından; 'yalnızca Allah'a kulluk/ibâdet edeceksiniz, ana-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara ihsân/iyilik edeceksiniz' diye mîsak/söz almıştık...." (Bakara: 2/83)

Bu anlatım özelliği, ana babaya ihsanın, Kur'an tarafından ahlâkî bir görev olmaktan çıkarılıp imanî/tevhidî bir vecîbe gibi algılandığını düşündürür. Zaten tevhid peygamberi Hz. İbrâhim'in babasıyla ilişkileri de detaylarıyla vurgulanır. Aslında tevhidin hayata, aileye, davranışlara ve tabii ki ahlâka yansımaması düşünülemez. Dolayısıyla "tevhid ahlâkî", "lâ ilâhe illâllah ahlâkî" diye adlandırabiliriz; Kur'an'ın emrettiği, Rasûlün uyguladığı ve tavsiye ettiği ahlâkî. Ve ahlâkî imandan ayıramayız. İnanç, amel, muâmelât, siyaset, ahlâk arasında bazılarının zannettiği gibi kesin ayrımlar yoktur; kolay anlaşılabilir diye ayrı başlıklar altında incelenebilir; yoksa hepsi bir bütündür. O bütüne İslâm demektediriz.

Ahlâkî tevhidden bağımsız ve olmazsa olabilir zannettiği için kimi radikal gençler, çevrelerinde örnek gösterilememekte, hatta bazen en yakın çevrelerinde, ailelerinde bile itici bulunabilmekteler. Halbuki İslâm'ı yaşamaya ve hele tebliğe çabalayan bir gencin, toplum içinde ahlâkî zaafarla değerlendirilmesinin vebali, diğer insanların vebalinden daha büyüktür. Onlar, davranışlarıyla güzel örnek oluşturmamaları ve göze batan ciddî ahlâkî zaafılarından dolayı; temsil ettikleri tevhid dâvâsına ve savundukları Kur'anî hakikatlere -iyi niyetle ve farkında olmadan da olsa- düşman kazanmanın suçuyla yargılanabilecekleri endişesi taşınmalıdır. Tevhid ahlâkî bunu gerektirir. İşte bu endişeyi taşıyan bir muvahhid genç, tüm insanlarla, tabii önce ailesi

⁹⁵ Nisa: 4/34.

⁹⁶ Nisa: 4/35.

⁹⁷ Nisa: 4/36.

ve yakınlarıyla hastalıklı bir ilişki veya ilişkisizlik içinde olamayacak; “en yüce ahlâk üzere olan”⁹⁸ Rasûlullah’ı örnek alacak, çevresine ihsan ve ıslahı çiçek çiçek yayacak, toplumun diğer fertlerince örnek gösterilecektir.⁹⁹

Ana-Babanın Çocuklar Üzerindeki Hakları:

(Evlâtların Ebeveynlerine Karşı Görevleri)

İslâm ahlâkçıları, her insanın ve müslümanın sahip olduğu haklara ilâve olarak, çocukların ana babalarına karşı yerine getirmeleri gereken daha başka özel görevler de sıralamışlardır. Bunların başlıcaları, ebeveynin maddî ve mânevî ihtiyaçlarını karşılamaya, huzurlu bir hayat yaşamalarını sağlamaya çalışmak, istemeden vermek, kendilerinden aşırı fedâkârlıklar beklememek, haklarında şikâyetçi olmamak, kusurlarını saklamak ve iyiliklerinden söz ederek itibarlarını korumak, dinî bakımdan ciddî olmayan kusurlarını görmezlikten gelmek, uyarılmaları dinî bir zarûret olan konularda bile ikazları incitmeden yapmak, hayatta iken ve öldükten sonra haklarında duâcı olmak, haram olmayan konularda isteklerini yerine getirmek, hayır ve ibâdetlerine yardımcı olmak gibi dinin ve örfün belirlediği ahlâk kurallarıdır. Bu konuda hadislerde yer alan bir önemli husus da ebeveynin ölümünden sonra hâtıralarını yaşatmak üzere onların dostlarıyla ilişkiyi devam ettirme gereğidir ki, bu da evlâda düşen bir vefâ ve kadir bilirlilik borcudur.¹⁰⁰

Ana-babanın çocuklar üzerindeki haklarını şöyle sıralayabiliriz¹⁰¹:

1) İtaat (Saygı):

Çocukların ana-babalarına karşı en önemli görevleri onlara itaat etmek, yapılması haram olmayan isteklerini yerine getirmektir. Cenâb-ı Allah şöyle buyurur: “Biz insana, ana-babasına iyilik yapmasını tavsiye ettik. Bununla beraber, hakkında bilgi sahibi olmadığın (ilah tanımadığın) bir şeyi bana ortak koşman için sana emrederlerse, artık onlara bu hususta itaat etme.” (el-Ankebût: 29/8)

Bu ayet ashabtan Sa'd b. Ebi Vakkâs hakkında nazil olmuştur. Hz. Sa'd olayı şöyle anlatmaktadır: “Ben anneme hürmet ve itaat eden bir çocuktum, müslüman olunca annem bana:

-Sa'd! bu yaptığın nedir? Ya sen bu yeni dinini bırakırsın, yahut da ben yemem içmem ve sonunda ölürüm. Sen de benim yüzümden; “anasının katili!” diye ayıplanırsın, dedi. Ben; “Anneciğim böyle yapma. İyi bil ki, ben bu dini bırakmam!” dedim. Ve iki gün iki gece bekledim. Kadın ne yedi, ne içti. Bunun üzerine:

“-Vallahi anne, iyi bil ki, senin yüz canın olsa da bunlar birer birer çıksa, ben bu dinimi yine bırakmam. Artık ister ye, ister yeme” dedim. Bu azmimi görünce annem bu direnmesinden vazgeçti. Bunun üzerine yukarıdaki ayet-i kerîme nazil oldu.¹⁰²

⁹⁸ Kalem: 68/4.

⁹⁹ Ahmet Kalkan, Kur’an Kavram Tefsiri.

¹⁰⁰ T. D. Vakfı İslâm Ans. 3/104.

¹⁰¹ Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/139.

¹⁰² Tecrîd-i Sarf Tercümesi, XII, 121.

Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde şöyle buyuruyor: *"Allah size, annelerinize itaatsizliği... Haram kıldı."*¹⁰³

Yukarıda zikredilen ayet ve hadislerden de anlaşılacağı gibi ana-babaların istek ve arzularını yerine getirmek, onlara karşı çıkmamak Allah'ın emridir. Ancak, ana-baba çocuğundan Allah'a karşı gelmesini, O'nu inkâr etmesini, farz kıldığı bir şeyi yapmamasını, haram kıldığı şeyleri yapmasını emrederse; onların bu istekleri yerine getirilmez. Çünkü Allah'a isyan olan hususta, ana-baba da olsa, insanlara itaat edilmez.¹⁰⁴

2) Ana-Babaya İyi Davranmak:

Allah'u Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'de, insanın kimlere karşı görevleri olduğunu sıralarken şöyle buyurur: *"Yüce Rabb'in şöyle emretti; Yalnız Allah'a ibadet edeceksiniz, ana-babalarınıza iyilik yapacaksınız. Şayet bunlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlarsa sakın onlara "öf" dahi deme, yüzlerine bağırma, onlara tatlı söz söyle. Onlara, merhamet belirtisi olarak tevazu kanadını aç da, "Ya Rab, küçüklüğümde bana şefkat gösterdikleri gibi, sen de onlara merhamet et" de "* (el-İsrâ: 17/23-24)

Peygamber Efendimiz de "kime iyilik yapayım?" diye üç defa soran bir sahabiye, üç defasında da, *"annene"* cevabını verdikten sonra dördüncü soruda, babasına iyilik yapması gerektiğini söylemiştir.¹⁰⁵

Ana-baba, çocuklarına yeteri kadar iyilik yapmamış olsalar, hatta bazı zararları dokunmuş olsa da, çocuklar, onlara yine de iyi davranmak mecburiyetindedir. Çünkü insanlar yaşlandıkça çocuklaşır. Çocukluğumuzdaki yanlış ve zararlı davranışlarımızı güler yüzle karşılayanlar bize muhtaç duruma gelince onlara, bize yaptıkları gibi iyi davranmamız aynı zamanda bir şükran borcudur.¹⁰⁶

3) Maddî İhtiyaçlarını Gidermek:

Yaşlanıp kendi ihtiyaçlarını temin edemez hâle gelince ana-babaların bütün ihtiyaçlarını temin etmek çocukların görevidir. Bu görev sadece ahlâkî olmayıp, hukuken de vardır. Bu görevini yerine getirmeyen kimse İslâmî yönetim tarafından buna zorlanır. Allah bu görevi evlâtlara yüklemektedir:

"Ey Peygamber! Sana ne sarfedeceklerini soruyorlar. De ki, sarfedeceğiniz mal ana-baba, akrabalar, yetimler, düşkünler ve yolcular içindir. Yaptığınız her iyiliği Allah bilir." (el-Bakara: 2/215) Ashab-ı Kirâm'dan Ebu'd-Derdâ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kendisine dokuz önemli şey tavsiye ettiğini, bunlardan birinin de; ana-baba da dahil olmak üzere aile fertlerinin ihtiyaçlarını karşılamak olduğunu belirtir.¹⁰⁷ Yine Peygamberimiz, cihada katılmak isteyen bir sahabiye, ihtiyaçlarından dolayı, ana-babasının yanına göndermiştir.¹⁰⁸

¹⁰³ Buhârî, Edeb: 4.

¹⁰⁴ Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/139.

¹⁰⁵ Buhârî, Edeb: 2; Müslim, Birr: 1.

¹⁰⁶ Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/139-140.

¹⁰⁷ Buhârî, el-Edebü'l-Müfred: 9.

¹⁰⁸ Buhârî, el-Edebu'l-Müfred: 9. Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/140.

4) Saygısızlık Etmemek:

İslâm ümmetinin prensibi büyüklere saygı, küçüklere sevgidir. Saygıya en lâyık olanlar, saygıda kusur etmeyi dahi aklımızdan geçirmememiz gerekenler de ana-babalarımızdır. Bir gün Peygamberimiz (s.a.s.) ashabına;-"Size, büyük günahların en büyüğünü bildireyim mi?" diye üç defa sordu. Üç defasında da "evet bildir, Ey Allah'ın Rasulü" diyen-ashab-ı kirâma bunların sırasıyla; *"Allah'a ortak koşmak, ana-babaya karşı gelmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan söylemek"* olduğunu belirtir.¹⁰⁹

"Ana-babamı ağlar hâlde terkederek, hicret etmek üzere senin emrini almaya geldim" diyen bir sahabiye Peygamberimiz (s.a.s.):-"Onlara dön, nasıl ağılattınsa onları öylece güldür, sevindir" der ve henüz müslüman dahî olmayan ana-babasının yanına gönderir.¹¹⁰

5) Rızalarını Almak:

İnsanın dünyadaki en büyük görevi şüphesiz ki, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Bundan hemen sonra rızasını almamız gerekenler ise, ana-babalarımızdır. Çünkü, yukarıda geçen ayetlerde de görüldüğü gibi Allah'u Teâlâ, kendisine ibadetten hemen sonra ebeveyne iyiliği emretmiş, Peygamberimiz de (s.a.s.): *"Allah'ın rızası, babanın rızasında, gazabı da gazabındadır."*¹¹¹ buyurmuştur. İyilik yapmada babadan önce gelen annenin durumu da, tabii ki böyledir.

Peygamberimiz (s.a.s.) çok öfkeli bir şekilde üç defa, "Yazıklar olsun o kimseye" dediğinde Ashab-ı Kiram; "Kimdir o? Ey Allah'ın Rasulü!" diye sorunca; *"Ana-babası veya bunlardan birisi yanında ihtiyarladığı hâlde, Cennet'e giremeyip Cehennem'i boylayan kimse"* der.¹¹²

Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın anlattığına göre, bir adam peygamberimiz (s.a.s.)'e gelerek cihada gitmek için izin istedi. Peygamberimiz de ona; *"Annen baban sağ mıdır?"* diye sordu. Adam: "Evet", deyince Rasulullah (s.a.s.): *"O hâlde sen önce onların rızasını almaya çalış,"* buyurarak ona bu görevini hatırlattı.¹¹³

6) Kötü Söz Söylememek:

Onları incitecek her tür kötü söz ve davranıştan kaçınmak gerekir. Bu kötü davranışların ebeveyne doğrudan yapılması haram olduğu gibi, onlara kötü söz söylenmesine sebep olmak da haramdır. Cenâb-ı Allah'ın, *"Onlara öf dahî demeyin"* yasağı yanında Peygamberimizin şu hadis-i şerîfi de çok dikkat çekicidir: *"Bir kimsenin ana-babasına sövmesi büyük günahlardandır"*.-Ashab-ı Kirâm: "Bir kimse ebeveynine nasıl söyler?" deyince,-Efendimiz (s.a.s.): *"Biri başkasına kötü bir söz söyler, o da tutar bunun ebeveynine söyler"* diye cevap verdi.¹¹⁴

7) Öldüklerinde Hayırla Anmak, Dua Etmek:

Ana-baba ölmekle onlara karşı olan sorumluluklar bitmez. Onların temiz hatıralarını devam ettirmek gerekir. İnsanları insan yapan da bir bakıma, nesilden nesile miras olarak intikal eden bu

¹⁰⁹ Buhârî, Edeb: 6.

¹¹⁰ Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/140.

¹¹¹ Buhârî, el-Edebü'l-Müfred: 1; Tirmizî, Birr: 3.

¹¹² Müslim, Birr: 9.

¹¹³ Tecrid-i Sarih Tercümesi, VIII, 377. Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/140.

¹¹⁴ Buhârî, Edeb: 4. Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/140.

güzel duygu ve hatıralardır. Peygamberimizin; *"Sevgi, verâset yoluyla kazanılır."*¹¹⁵ hadîsi de bu gerçeği ifade etmektedir. Böylece, nine ve dedelerle torunlar arasında bir sevgi bağı kurulmuş olur. Onları hayırla anmak, bağışlanmaları için dua etmek, Allah'u Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerîm'de bize öğrettiği dualardandır; *"Ey Rabbimiz! İnsanların hesaba çekileceği kıyamet gününde beni, annemi, babamı ve bütün müminleri bağışla."* (İbrahim: 14/41)

Bir sahabî; "Ölümlerinden sonra da ebeveynim için yapmam gereken bir iyilik var mı?" diye sorunca Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Evet dört haslet vardır: Onlara hayır duada bulunmak ve Allah'tan, bağışlanmalarını dilemek. Varsa vasiyetlerini yerine getirmek. Dostlarıyla ilişkiyi devam ettirip ikramda bulunmak. Akrabalarıyla ilişkiyi devam ettirmek ki, senin bütün akrabaların ancak onlar vasıtasıyla varolmuştur."*¹¹⁶

Ölümlerinden sonra yapılacak duanın ebeveyne faydasını Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle dile getirir: *"İnsan ölünce amel defteri kapanır. Ancak şu üç şeyle sevabı devam eder: Sadaka-ı câriye, insanların faydalanacağı bir ilim ve arkasından hayır dua eden bir evlât."*¹¹⁷ Ayrıca onlara karşı iyi, güzel olan her davranışta bulunmak, kötü, çirkin her hareketten de sakınmak, onlara karşı olan görevlerimizdendir.

Hayatta ve öldükten sonra ebeveynine karşı görevlerini yerine getiren, onları memnun edip hayır dualarını alan kimse, dünya ve ahiretin en büyük mutluluklarından birini kazanmış olur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.s.) böylelerinin bereketli uzun bir ömre sahip olacaklarını, ebeveynin kendileri için yapacakları duaların Allah tarafından mutlaka kabul edileceğini ve Cennet'i kazanacaklarını müjdelemektedir .

Hiz. Peygamber (s.a.s.) çocukların ebeveynlerine karşı sorumluluklarının ne kadar büyük olduğunu şöyle dile getirmektedir: *"Çocuk, hiç bir iyilikle babanın hakkını ödeyemez. Ancak onu köle olmuş bir vaziyette bulur da satın alarak hürriyetine kavuşturursa hakkını öder."*¹¹⁸

Üzerimizde bu kadar çok emek ve hakları olan anne ve babalarımızı sevmek ve onların sevgisini başka şeylerle değişmemek en önemli ahlakî görevlerimiz arasındadır. Bu görev, hayatta iken onlara karşı hürmet, şefkat ve merhamet göstermekle kendilerini hoşnut etmeye çalışmakla yerine getirilir. Gerçek anne-baba sevgisinin, "annemi, babamı seviyorum", demekten ibaret olmadığını, onlara karşı maddî-manevî her türlü görevin yerine getirilerek bu sevginin ispat edilebileceğini unutmamamız gerekir.

Büreyt'den rivayet edilen bir hadîs-i şerifte; adamın biri Kâ'be'yi tavaf ederken annesini omzunda taşıyarak tavaf ettirmiş Rasulullah'ın yanına gelerek: "-Hakkını ödedim mi?" diye sormuş. Rasulullah buyurmuşlar ki: "-Hayır, sana hamile iken alıp verdiği bir nefesin hakkı bile değil." Bu şefkat dolu tasvirin, insanları anne babalarına teşekkürle yönelttiği oldukça açıktır.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Hiz. Peygamber (s.a.s.)'e sordu: "-Ya Rasulallah, amellerin hangisi daha üstündür?" Rasulullah: "- Vaktinde kılınan namaz" buyurdular. Abdullah b. Mes'ud diyor ki tekrar sordum: "-Sonra hangisidir?" "-Anne-babaya iyiliktir" diye cevaplandırırdılar. "-Sonra hangisidir?" dedim. "-Allah yolunda savaşmaktır." diye buyurdular.

¹¹⁵ Buhârî, el-Edebü'l-Müfred: 22.

¹¹⁶ Buhârî, el-Edebü'l-Müfred: 19.

¹¹⁷ Buhârî, el-Edebü'l-Müfred: 19.

¹¹⁸ Buhârî, el-Edebü'l-Müfred: 6.

Hülâsa anneye ve babaya her türlü ikram ve ihsanda bulunmak, onların ihtiyacı olduğu takdirde bütün maddî ihtiyaçlarını gidermek, onlara "öf" bile dememek, onlara karşı daima tatlı dilli olmak, en güzel tavır ve davranışlarla karşılık verip en ufak bir şekilde onları üzmemek bıkınlığı ifade edebilecek bir tavır takınmamak gerekir.

Gönüllerini kırarak en küçük bir sözden bile kaçınmak, her hususta rızalarını kazanmağa çalışmak, onları kendisinden memnun etmek, yaşlandıklarında onların her türlü hizmetine koşmak, hastalık anlarında tedavî ve bakımlarını yaptırmak çocukların görevidir. Hasta veya yatalak hâllerinde onların hizmetlerinde bulunmak Cennet'in kapılarını aralayan bir davranıştır.¹¹⁹

Evlât/yavru sevgisi, bütün hayvanlarda da görülen bir içgüdüdür, Allah'ın onların yaratılışlarına yerleştirdiği bir sünneti, kanunudur. İnsanda da evlât sevgisi, yaratılıştan gelen fitrî bir sevgidir.¹²⁰ Hz. Âdem ve Havvâ'dan itibaren tüm anne babalardaki bu fitrî meyilden dolayı, çocuklarının bakım ve geçimini hemen her ana baba yerine getirir.

O yüzden "evlatlarınızı sevin, onlara merhametle muâmele edin" gibi emir Kur'an'da yer almaz, zaten fitratta olduğundan sevmemesi, ilgisiz kalması pek düşünülemez. Hz. Âdem'le Havva'nın ana babası olmadığından olsa gerek, insanın ana babasına sevgi ve saygısı fitratın mecbur ettiği hususlardan değildir. Fıtrattaki güzelliklere ters düşmediği ve vicdanın, mantığın, kadir bilmenin, teşekkür etme ihtiyacının gereği olan sevgi ve saygıyı, ihsanı, aynı zamanda tüm kutsal kitaplar gibi Kur'an da ısrarla emretmiştir.

Ana babaya ihsan, dünyada huzur ve güzelliklerin kaynağı, âhirette cennetin sebebi olacaktır. Aksi ise, huzursuzluk ve azab...¹²¹

صَلَّى اللّٰهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

—DERLEME—

Ebu Abdülmumin . bin Muharrem.el-Kayseri

— E- M A İ L —

murad-27@hotmail.com

¹¹⁹ Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/140-141.

¹²⁰ Âl-i İmrân: 3/14.

¹²¹ Ahmet Kalkan, Kur'an Kavram Tefsiri.